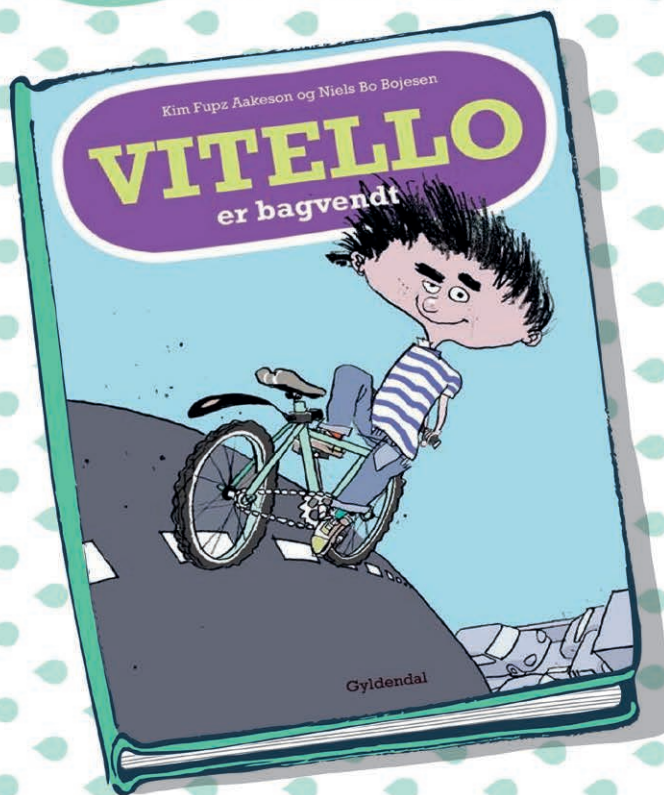

Sproggavens bogfolder til

Vitello er bagvendt

Velegnet til børn med en sproglig udvikling svarende til 5-6 år

Bag om bogfolderen

I Fredensborg Kommune ønsker vi at styrke alle børn i at udvikle gode og alderssvarende literacy-kompetencer. Derfor har vi igangsat Sproggaven.

Dette er én af de i alt 13 bogfoldere, der er udarbejdet i Sproggaven. Heri kan du læse om, hvordan man arbejder med "udvidet dialogisk læsning" af børnebogen *Vitello er bagvendt*.

Denne bogfolder er udarbejdet af pædagoger i Børnehusene Nivå i samarbejde med læsekonsulent Marianne Aaen Thorsen og med konsulentbistand fra Nationalt Videncenter for Læsning.

Bogfolderen henvender sig til pædagoger og andre, der arbejder med Sproggaven og 0-6-årige børns udvikling af sprog- og literacy-færdigheder.

Hent de 13 bogfoldere – og Sproggavens øvrige materialer – på:

Fredensborg Kommunes
hjemmeside
www.fredensborg.dk

Nationalt Videncenter for Læsnings
hjemmeside
www.videnomlaesning.dk

Illustrationer: Anne Pedersen.
Layout: Nanna Madsen.

Udgivet af Center for Skole og
Dagtilbud, Fredensborg Kommune.

Tak til forlaget Gyldendal og illustratør Niels Bo Bojesen, som venligst har givet tilladelse til at anvende forsidebilledet fra bogen *Vitello er bagvendt* (2009).

Henvendelser vedr. bogfolderens indhold: læsekonsulent Marianne Aaen Thorsen,
tlf.: 7256 2277,
e-mail: mtho@fredensborg.dk

Henvendelser vedr. projekt Sproggaven:
Pædagogisk konsulent Susanne Søholt, tlf. 7256 5551,
e-mail: suss@fredensborg.dk

pædagogisk konsulent Lotte Mosbæk, tlf. 7256 2287,
e-mail: lomo@fredensborg.dk

Læs bogfolderen grundigt

Denne bogfolder giver dig inspiration til, hvordan du kan arbejde med udvidet dialogisk læsning af børnebogen *Vitello er bagvendt*.

Du kan læse om:

- Hvad du skal vide, inden du går i gang
- De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg
- De 10 fokusord til bogen
- Dialog om bogen samt literacy-fremmende aktiviteter
- Forældresamarbejde.

Læs bogfolderen grundigt, inden du går i gang med den udvidede dialogiske læsning.

Du kan også bruge den som opslagsbog, hvis du har brug for inspiration til dit sprogarbejde.

Hent mere viden og inspiration til dit arbejde i Sproggaven - *Håndbog i udvidet dialogisk læsning* (se Sproggavens materialer sidst i folderen).

Vi opfordrer til, at det pædagogiske personale med jævne mellemrum sammen reflekterer over arbejdet med Sproggaven. [Sproggavens skema over børns sproglige udvikling](#) kan anvendes i disse drøftelser.

Det er også en god idé sammen at reflektere over, hvordan I kan udvikle et sprogligt udviklende læringsmiljø i dagtilbuddet, der styrker det enkelte barns literacy-udvikling bedst muligt.

Indhold

Bag om bogfolderen.....	2
Læs bogfolderen grundigt.....	3
Sproggaven er til børn, pædagoger og forældre.....	5
Før du går i gang.....	6
De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg	7
Fase 1: Læs og lyt	7
Fase 2: Læs og snak	8
Fase 3: Læs og leg.....	8
De 10 fokusord.....	9
Fokusord til Læs og lyt	9
Fokusord til Læs og snak	11
Fokusord til Læs og leg.....	12
Hvis din børnegruppe har brug for andre eller flere fokusord.....	13
Støt børnenes udtale og forståelse	13
Gruppering af fokusord.....	14
Den sprogdvklende dialog	16
Lukkede spørgsmål	17
Åbne og halvåbne spørgsmål.....	17
Literacy-fremmende aktiviteter.....	19
Vælg og tilpas en aktivitet under hver overskrift	20
Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd	20
Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd.....	22
Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd og rytme	24
Aktiviteter med krop og bevægelse	24
Aktiviteter med digitale medier.....	25
Aktiviteter, der styrker sociale og personlige kompetencer.....	25
Kreative aktiviteter og udtryksformer	26
Samarbejde med forældrene	27
Bogkuffert	28
Lad forældrene følge med i arbejdet.....	28
Sproggavens materialer	30

Sproggaven er til børn, pædagoger og forældre

Stærke sproglige kompetencer har afgørende betydning for børns muligheder for at udvikle sig personligt, socialt og læringsmæssigt. Både i dagtilbuddet, i skolen og senere i livet.

Der er påvist sammenhæng mellem størrelsen af et barns ordforråd i 0-6-års alderen og dets faglige udvikling gennem hele skoleforløbet. Ligeledes har det betydning, at et barn tidligt lærer at kommunikere og udtrykke sig. Enten ved at tegne, bruge symboler eller skrive kruseduller og bogstaver.

Det siger næsten sig selv, at sprogarbejdet i dagtilbud skal være et højt prioriteret område. Det er det i Fredensborg Kommune, og derfor har vi udviklet Sproggaven.

Sproggaven er en gave til børn, pædagoger og forældre.

I sin kerne består den af en håndbog, 13 børnebøger og 13 bogfoldere, der introducerer til metoden udvidet dialogisk læsning. Ud over det er der udviklet en lang række øvrige materialer og pædagogiske tiltag i institutioner, der understøtter arbejdet med Sproggaven.

I udvidet dialogisk læsning er:

- der tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg
- fokusord nøje udvalgt ud fra en teori om børns sproglige udvikling
- den dialogiske læsning udvidet med lege og aktiviteter.

Materialet er udviklet i et samarbejde mellem pædagoger og ledere fra kommunens dagtilbud samt konsulenter fra Center for Skole og Dagtilbud. Nationalt Videncenter for Læsning har ydet konsulentbistand.

Før du går i gang

Om *Vitello er bagvendt*

Vitello vågner en morgen, og alt føles "evindeligt". Hans mor og al hendes spaghetti, rækkehuset og ringvejen. Men så kan man jo bare gøre noget selv for at mærke verden på en anden måde.

Bogens fiktive univers er genkendeligt for de fleste børn og giver dem gode muligheder for at identificere sig med *Vitello*. Sproget sprudler af opfindsomhed.

Tilpas sprogarbejdet til din børnegruppe

Tilpas sprogarbejdet med *Vitello er bagvendt* til din børnegruppe. I *Sproggaven – håndbog i udvidet dialogisk læsning* kan du hente viden og inspiration til det.

Som i alt pædagogisk arbejde er det vigtigt, at du som voksen er bevidst om din betydning for og indvirkning på det pædagogiske læringsmiljø. Samspil og relationer mellem børn og voksen og børnene imellem er med til at understøtte et rigt sprogligt miljø.

Planlæg den udvidede dialogiske læsning:

- Læs bogen selv og øv dig i at læse den op med indlevelse og tydelig udtale
- Understreg fokusordene
- Planlæg dine spørgsmål
- Vælg aktiviteter (se under Literacy-fremmende aktiviteter)
- Vær opmærksom på, at nogle af aktiviteterne kræver genstande. Find og medbring disse.

De tre faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg

Fase 1: Læs og lyt

1. Læs titlen *Vitello er bagvendt* højt og peg på ordene imens, så børnene ser læseretningen. Lad børnene legelæse titlen. Lad dem gætte på handlingen ved at bladre i bogen og se på billederne.
2. Læs titlen, imens du peger på hvert ord. Hvor mange ord er der? Lad børnene gøre det samme. Tal om, at Vitello står med store bogstaver. Hvorfor mon? Hvad hedder første bogstav i Vitello? Hvilken lyd siger det? Tal om, at man normalt kun bruger stort bogstav i starten af navne. Tal om bogstaverne i Vitello? Hvad står der oven over titlen? Hvem er det? Lad børnene bladre i bogen, se billederne og forsiden og gætte på handlingen. Læs bagsiden. Spørg børnene, hvor på en side man

starter med at læse, og hvordan læseretningen er. Bed børnene vise med deres finger, hvordan de kan følge en linje og gå ned på den næste linje.

3. Læs historien højt for børnene, så de får en god forståelse af handlingen. Vis børnene, at du starter med at læse fra øverste venstre hjørne.
4. Bagefter kan I tale kort om handlingen, og du kan tage fat på de første fokusord (se De 10 fokusord).

Fase 2: Læs og snak

1. Spørg børnene, hvad de kan huske fra historien.
2. Læs bogen op, men stop op flere steder for at inddrage børnene i en dialog. Her kan du have planlagt, hvilke spørgsmål du kan stille (se Den sproglige dialog).
3. Arbejd med de næste fokusord.

Fase 3: Læs og leg

1. Lad børnene skiftes til at fortælle handlingen i bogen. Du kan bede børnene fortælle ud fra billederne i bogen, og du kan guide dem med spørgsmål.
2. Lad børnene fortælle, hvad de synes om bogen.
3. Arbejd med de sidste fokusord til bogen.
4. Igangsæt lege og aktiviteter til at styrke børnenes literacy-kompetencer. Vælg mindst én aktivitet under hver overskrift (se Literacy-fremmende aktiviteter).

De 10 fokusord

De 10 fokusord, der er udvalgt til arbejdet med *Vitello er bagvendt* er listet nedenfor.

Ordene er fordelt på oplæsningens tre faser (Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg). Ved at arbejde med få ord ad gangen får børnene langt bedre mulighed for at tilegne sig ordene, end hvis de skulle lære alle fokusordene på én gang.

Ordene præsenteres sammen med en række forslag til, hvordan man kan arbejde med dem. Hvis din børnegruppe har gavn af at lave aktiviteter med nogle af fokusordene, inden de hører historien første gang, så kan I gøre det.

Fokusord til Læs og lyt

1. BAGVENDT

Vitello er bagvendt. Han sidder bagvendt på sin cykel og har taget sit tøj bagvendt på. Hvad betyder det, når vi gør noget bagvendt? Ja, bagvendt betyder modsat eller omvendt. I samtalen om ordet "bagvendt" vil det være naturligt at inddrage ordene "omvendt", "baglæns" og "forlæns". Hvorfor gør Vitello alting bagvendt denne dag? Hvordan tager han sine sko på (omvendt)? Prøv at tage jeres futter omvendt på? Hvordan mærkes det? Hvordan sidder Vitello på cyklen (baglæns)? Men hvordan kører cyklen (forlæns)?

Hvem kan vise, hvordan man går baglæns? Prøv alle sammen at gå baglæns? Hvad ville der ske, hvis vi altid gik baglæns? Så hvad er det modsatte af baglæns? Ja, forlæns er antonymet for baglæns. Er der andet, vi kan gøre omvendt, bagvendt eller baglæns, fx tegne med fødderne, vende jeres tøj omvendt osv.? Hvem kan vise mig, hvordan man skal holde en bog, når man skal læse? Hvem kan vise mig, hvor på siden man skal starte med at læse? Ja, man skal starte i øverste venstre hjørne. Se på første side i bogen og bed børnene finde det første ord på siden. Kan børnene genkende et af bogstaverne – fortæl, at der står "så". Bliv på siden og bed børnene vise, i hvilken retning man skal læse (vis evt. læseretningen med din finger). Lad børnene vise, hvordan man kan læse baglæns eller omvendt (fx vende bogen på hovedet, starte på sidste side, læse nedefra og op eller fra højre mod venstre). Fortæl, at man i nogle lande ikke læser og skriver ligesom os, fx på arabisk og kinesisk. Måske kunne du få nogle eksempler fra børnenes forældre med andre modersmål.

2. IRRITERENDE

Vitello skal over til sine irriterende venner. Vil han gerne være sammen med dem, når

de er irriterende? Hvorfor tror I, Vitello synes hans venner er irriterende? Hvad mon det er, Vitello synes, er irriterende? Få børnene til at sætte ord på og leg med modsætninger, fx irriterende/rar, sød, venlig m.fl. Hvad gør I selv, når jeres venner er irriterende? Kan man lave om på sine venner? Få børnene til at komme med eksempler på, når deres venner har været irriterende. Hvad gjorde vennerne, og hvad gjorde de selv? Tror I, at I selv nogen gange kan gøre noget, der irriterer jeres venner eller jeres forældre? Hvad kan det være? Hvad siger jeres mor og far så? Hvad ville der ske, hvis du kunne få lov til alting?

3. EVINDELIG

Vitello stod op og så på sin evindelige pyjamas. Hvad mon evindeligt kan betyde? Hvorfor er hans pyjamas evindeligt? Tror I, evindeligt er et ord, som vi bruger meget? Nej, så hvad kunne Vitello også have sagt om sin pyjamas (evige, samme igen og igen, kedelige, ensformige)? Hvad ville der ske, hvis vi gik i nattøj om dagen og havde store frakker og støvler på om natten? Hvilke andre ting er der i vores hverdag, som vi gør igen og igen, eller som altid er de samme (at vi skal i seng hver aften, har de

samme forældre...)? Er det godt eller skidt, at vi ikke kan ændre alting?

4. HØJRE, VENSTRE

Vitello tager den højre sko på den venstre fod. Hvor er jeres højre fod og venstre fod? Hvor er jeres venstre arm og højre arm? Tal om, hvordan børnene hver især kan huske, hvad der er højre og venstre. Hvilken hånd bruger I til at tegne med? Hvilken fod sparker I med? Bed børnene stille sig op i en række og sig, at nu skal vi gå i takt. Start med venstre fod fremme, og så siger du "Venstre, højre, venstre, højre" osv.

I kan synge sangen "*Her er højre, her er venstre*" (melodi Tingelingelater):

Her er højre, her er venstre
Her er maven, stor og rund
Her er hovedet, hvor vi finder
Øjne, øre, næse, mund
Omme bagpå, sidder ryggen
Og hvor ryggen den er slut
Sidder jo den lille numse
Den kan slå en ordentlig prut

Hvad ville der ske, hvis ikke vi havde nogen arme? Hvordan ville vi spise, tegne osv.? Her kunne du måske fortælle, at nogen faktisk kan male flotte malerier ved at holde penslen i munden eller med tæerne.

Hvordan er det nu, vi læser - læser vi fra venstre mod højre - eller fra højre mod venstre? Kør med din finger hen ad en linje i bogen for at illustrere de to retninger.

Fokusord til Læs og snak

5. UNDERLIG

Du er en meget underlig dreng, sagde mor. Hvad mon mor mener med underlig? Hvorfor tror I, mor synes, at Vitello er underlig? Hvilket andet ord kunne bruges i stedet (mærkelig, sær, besynderlig, ualmindelig osv.)? Underlig betyder noget, vi undrer os over - noget, vi ikke helt kan forstå. Hvem kan fortælle noget, der er underligt? De må også gerne digte noget underligt. Hvis børnene ikke kan fortælle, må du give dem et eksempel.

6. MINDE

Vitello kaldte at lege skjul for at leje krudt, for krudt mindede en del om skjul. Hvad mon "minde om" betyder her (ligne)? Minde kan også betyde noget andet, fx et minde fra en ferie. Hvad kan det være (oplevelse, foto, souvenir)? Så her er et minde om noget, man husker. Har I minder om dengang, I var helt små? Hvad ville der ske, hvis vi slet ikke kunne huske noget som helst? Hvad er antonymet for at mindes, dvs. det modsat-

te af at huske (glemme)? Er der noget, vi skal huske i dag? Vil I minde mig på det? Lav en aftale med børnene om, at de skal minde dig på noget. Ros dem senere for at minde dig på det.

7. BEKYMRET

De andre var lidt bekymret for det, der var bagvendt. Hvad vil det sige at være bekymret, hvorfor bliver Vitellos venner bekymret? Snak med børnene om synonymer – altså andre ord, som betyder det samme (utryg, nervøs, urolig, nervøs, bange...). Hvad kan man være bekymret for her i børnehaven? Hvad kan man gøre, hvis man er bekymret?

8. BAKKE

Vitello var kommet helt hen til den lille bakke. Hvad kan bakke også betyde (brødbakke)? Hvad betyder bakke, hvis det er noget, man kan gøre? Her er det vigtigt, at børnene får en forståelse af, at et ord kan have flere betydninger. Tal også om ordene "pære", "frø", "jul" ("hjul" og "jul" lyder ens), "ramme" ("en ramme" og "at ramme"), og hvilke betydninger de har.

sig indenfor. Hvorfor tror I, at han var udmattet? Hvordan ser man ud, når man er udmattet? Hvad har man lyst til, når man er udmattet? Så kan man have lyst til at falde omkuld på sofaen. Prøv at få børnene til at tage en lille løbetur på legepladsen og spørg dem, om de blev forpustet eller udmattet. Tal om, hvornår børnene har prøvet at være udmattet – hvad havde de lavet? Kender I et andet ord for udmattet (udkørt)?

10. REKLAME

Medbring reklamer. Mor læste reklameaviser og hørte lokalradio. Jeg har også reklamer med. Vis dem til børnene. Tal med dem om reklamerne, at det hedder en reklame og reklamer, når der er flere af dem. Snak med børnene om, hvor vi finder reklamer? Fx i aviser, fjernsyn, iPad osv. Få børnene til at nævne nogle reklamer, de kender. Hvorfor reklamerer butikkerne for deres varer?

Inddrag gerne nogle få ord mere, som børnene måske bliver optaget af under arbejdet med bogen.

Fokusord til Læs og leg

9. UDMATTET

Og sorte Kurt var virkelig udmattet, da han omsider slæbte

Hvis din børnegruppe har brug for andre eller flere fokusord

Det er oplagt at inddrage ord, som din børnegruppe bliver optaget af undervejs og så arbejde med dem som ekstra fokusord til bogen. Under afsnittet Literacy-fremmende aktiviteter her i bogfolderen kan du hente inspiration til selv at lave aktiviteter med de ekstra fokusord, så børnene får så megen viden om ordene som muligt – selvfølgelig afhængig af deres sproglige udvikling.

Hvis din børnegruppe har brug for, at du skifter et eller flere af de 10 fokusord i bogfolderen ud med andre, skal du være meget opmærksom på, om det eller de nye fokusord fører børnenes sproglige udvikling videre.

Det anbefales, at du vælger nye fokusord ud fra disse kriterier:

- Børnenes sproglige udvikling
Hent inspiration i Oversigt over sproglig udvikling på [kommunens hjemmeside](#).
- Anvendelighed
De valgte fokusord skal være brugbare for børnene. Børnene skal kunne bruge dem i deres livsverden, dvs. i naturlige samtaler.

- Tilegnelsesform
De yngste børn har i højere grad brug for at bruge deres sanser til at forstå ordenes betydning. De ældste børn kan derimod have gavn af fokusord, hvor de skal bruge deres eget sprog til at forstå og forklare deres betydning.

I Sproggavens håndbog i udvidet dialogisk læsning kan du få mere viden om kriterierne i afsnittet "Valg af fokusord".

I Håndbogen kan du også få idéer til aktiviteter med dine nye fokusord i afsnittet "Hvad har børnene brug for at vide om et fokusord?", så de fører børnenes sproglige udvikling videre.

Støt børnenes udtale og forståelse

Børn med en sproglig alder på 5-6 år kan stort set udtale alle almindelige ord. Der kan dog stadig være nogle ganske få ord, som de endnu ikke kan udtale fuldstændigt korrekt.

Men vær opmærksom på de børn, som stadig forenkler ord, fx siger "papy" i stedet for "paraply", og som stadig har store udfordringer med at få styr på udtalen af ord med flere medlyde, fx "strømpe", "springe" og "længst" (se evt.

forklaring på medlyde i ordlisten i den generelle vejledning). Dette kan nemlig være et muligt tegn på, at barnet ikke så let kan få fat på sprogets lyde, hvilket kan give barnet vanskeligheder med at lære at læse og stave. Hvis et barn i din børnegruppe har sådanne udfordringer, vil dette være en nyttig oplysning at give videre til barnets kommende skole.

Det er stadigvæk meget vigtigt, at børnene hører dig sige hvert fokusord meget tydeligt og mange gange, så de ved, hvordan ordet rigtigt skal lyde, og så de får gemt ordet i sin korrekte lydige form i deres eget ordforråd. Dette har stor betydning for børnenes egen udtale, og det giver dem gode forudsætninger for den første læse- og staveudvikling i skolen. I bogfolderne til denne aldersgruppe er der en leg om at klappe stavelser til fokusordene. Det styrker børnenes opmærksomhed på ordenes lydige opbygning og på deres egen udtale.

Sig også ordene i andre daglige sammenhænge i institutionen, så børnene hører dem igen og igen.

Forslagene til arbejdet med fokusordene afspejler, at børnene nu kan tilegne sig et dybere kendskab til ordene som grundlag for læring og den videre sproglige udvikling i skolen. I den generelle vejledning til Sproggaven kan du læse mere

om, hvad børn har brug for at vide om et ord.

Når du læser bogen for børnene, kan du vise dem, hvordan hvert fokusord ser ud i sin trykte form. De kan tælle bogstaverne i ordet, og du kan spørge, om de kan genkende nogle af bogstaverne. Vær opmærksom på de børn, som ikke er interesseret i bogstaver. Hvis de samtidig har udfordringer med sprogets lyde, kan de være i stor risiko for at få svært ved at lære at læse og stave.

Det er en god idé at lave jeres egne visuelle illustrationer til fokusordene. Det kan I gøre, imens I arbejder med fokusordene. Med iPad eller digitalkamera kan I tage billeder eller små filmklip, som viser fokusordene. I kan lægge dem på en digital platform og på den måde få forældrene med til at bruge ordene derhjemme.

Gruppering af fokusord

Du styrker børnenes tilegnelse af fokusordene, når du arbejder med 3 eller 4 fokusord ad gangen. Så det er derfor en fordel at arbejde med fokusordene i grupper, som på en eller anden måde kan passe sammen.

Du kan sagtens starte med at introducere de første fokusord inden

din første oplæsning af bogen, hvis du vurderer, at din børnegruppe har brug for det.

Du kan således naturligt introducere de to første fokusord: BAGVENDT og IRRITERENDE. Ordet "bagvendt" er jo i titlen, og ordet "irriterende" står i teksten på bagsiden. Du kan anvende nogle af forslagene under "Fokusord til Læs og lyt" til at arbejde med ordene. Efter den første læsning kan du evt. arbejde videre med de to fokusord og tage fat på de andre to fokusord i samme gruppe.

I Sproggavens håndbog i udvidet dialogisk læsning kan du læse om baggrunden for gruppering af fokusordene.

Den sprogdudviklende dialog

Spørgsmål er gode til at indlede en dialog med børnene.

Grundlæggende findes der to typer spørgsmål: lukkede og åbne. Lukkede spørgsmål kalder ofte på et enkelt svar, mens åbne spørgsmål giver bedre mulighed for en naturlig dialog.

Nedenfor finder du eksempler på forskellige former for spørgsmål, som du kan bruge. Er de for svære eller lette, kan du tilpasse dem til din børnegruppe. Du kan også selv udvikle spørgsmål.

I *Sproggaven - Håndbog i udviklet dialogisk læsning* kan du læse

mere om, hvordan du åbner for en god dialog med børnene og styrker deres sprog i dialogen.

Du kan forvente, at de fleste 5-6-årige børn kan tale i grammatisk korrekte sætninger på ca. 10 ord. Børnenes sætninger vil ofte indeholde bindeord, fx "og", "så", "fordi", "eller", "som", "der" m.fl. De kan anvende de fleste navneord i både ental og flertal og de fleste udsagnsord i både nutid og datid.

Børnene kan sætte ord på både egne og andres følelser, og de kan fortælle om oplevelser i en rigtig tidsmæssig rækkefølge med en

start, midte og en slutning, og de kan fortælle lidt mere udførligt end tidligere.

Her er eksempler på forskellige former for spørgsmål, som du kan bruge. Du kan vælge, om du vil bruge nogle af dem og/eller lave dine egne.

Lukkede spørgsmål

- Hvilke personer hører vi om i historien?
- Hvor bor Vitello?
- Hvad kalder Vitello sin pyjamas?
- Hvad spiser Vitello til morgenmad? Hvad er han blevet træt af?
- Hvad laver Vitellos mor, mens Vitello spiser sin morgenmad?
- Hvad siger hun om Vitello?
- Hvordan vælger Vitello at børste sine tænder og tage sine sokker på?
- Hvordan sidder han på sin cykel?

Åbne og halvåbne spørgsmål

Bed børnene vælge et billede at fortælle om. Prøv at opmuntre børnene til at bruge fokusordene, når de fortæller.

- Hvor foregår historien? Hvornår foregår historien (årstid) – hvordan kan du se det?

- Hvad er et rækkehus? Hvordan ser der ud i et rækkehuskvarter?
- Hvordan tror du, Vitello har det? Hvilket problem har han?
- Hvorfor tror du, Vitello er træt af det hele?
- Hvordan prøver han på at løse sit problem? Hvad sker der så?
- Synes du, Vitello har fundet en god løsning på sit problem?
- Hvad synes du, han skulle have gjort?
- Hvad synes du om Vitello? Kunne du tænke dig at have ham som ven? Hvorfor?
- Hvordan tror du, Vitello fremover vil tænke om sit liv – vil han blive ved med at kalde sin pyjamas m.m. evindeligt?
- Hvad betyder evindeligt? Hvad mere er evindeligt for Vitello?
- Hvorfor er Vitellos far der ikke?
- Har du prøvet at kede dig? Hvad gjorde du så?
- Hvordan ville det være, hvis alting blev anderledes hver dag? Hvad ville du synes om, hvis du vågnede op et nyt sted, med en ny mor, ny pyjamas, nye venner osv.? Hvad ville du føle, hvis du hele tiden skulle noget nyt?
- Hvad leger du med dine venner? Hvad kan du bedst lide at lege – hvorfor?
- Hvem kan cykle? Hvor cykler du henne? Hvad har du på hovedet, når du cykler – hvorfor? Hvem bestemmer, at man skal cykle i højre side af vejen? Hvilke andre færdselsregler kender du?

- Har nogen her prøvet at sidde baglæns på en cykel? Hvorfor er det en dårlig ide?
- Hvad spiser du til morgenmad? Laver du selv din morgenmad? Hvad er sund/usund morgenmad?
- Hvor bor du – i hvilken by? Hvad hedder vejen og nummeret? I hvilken slags hus? Hvilke rum er der i huset – og hvor mange rum er der? Hvad er der uden for huset?
- Hvem bor du sammen med? Hvordan ser der ud i det boligkvarter, hvor du bor?

Literacy-fremmende aktiviteter

Nedenfor finder du forslag til en lang række literacy-fremmende aktiviteter, som du kan igangsætte. Disse er sorteret under overskrifter, der beskriver, hvilke literacy-kompetencer der især styrkes. Selv om flere af legene og aktiviteterne styrker flere literacy-kompetencer, står de kun nævnt under én overskrift.

De fleste af legene tager udgangspunkt i børnebogens handling eller i de 10 fokusord.

I legene til at styrke børnenes opmærksomhed på sprog er fokusordene og ord fra bogen ikke altid tilstrækkelige at bruge. Her kan I med fordel anvende ord fra materialer, som I sikkert har i dagtilbuddet i forvejen (eksempelvis fra et billedlotteri). Desuden giver legene med flere og andre ord end fokusordene børnene mulighed for at lære/anvende endnu flere ord.

Vælg og tilpas en aktivitet under hver overskrift

Vælg en eller flere aktiviteter under hver overskrift. Rækkefølgen er underordnet.

Tilpas gerne aktiviteterne, så de passer til din børnegruppe. Du kan også udvikle og designe nye lege og aktiviteter for at styrke de literacy-kompetencer, som er nævnt i overskrifterne.

Aktiviteter, der styrker børnenes ordforråd

ORD OM TRANSPORTMIDLER

Vitello har en cykel. Tal om Vitellos cykel og benævn delene på den, dvs. sadel, lygte, hjul osv. Lav sammensatte ord, fx *"cykellygte"*, *"cykelhjul"* osv. Hvad bruger man en cykel til? Her kommer I ind på, at man bruger en cykel til at transportere sig fra et sted til et andet. Tal om, hvornår det er smart at bruge en cykel som transportmiddel. Få børnene til at tænke over, hvilket transportmiddel der ville være bedst, hvis de skulle rejse til Amerika. Få nævnt så mange transportmidler som muligt og gruppér ordene, dvs. hvilke transportmidler bruger man til vands, til lands og i luften. Legen styrker også børnenes færdigheder i at sætte ord sammen og i at lave kategorier af ord.

REKLAMER

Hav reklamer med.

Vitellos mor elsker at læse reklamer. Jeg har taget nogle med til jer.

Tal om, hvad reklamer er. Hvad står der i en reklame? Klip billederne ud og grupper tingene i kategorier, fx frugt, brød, kød osv. Lad børnene skrive skilte med fx kategorierne og leg en købmandsleg. Lav også skilte med priser på tingene. Tal om, hvorfor det er en god idé med skilte, så børnene oplever skriftens betydning. Legen styrker også børnenes færdigheder i at lave kategorier og literacy-kompetencer.

VI ER BAGVENDTE

Vitello elsker at være bagvendt. Det vil vi også prøve.

Denne aktivitet går ud på, at hvert barn finder på at gøre noget bagvendt. Tag et billede af det bagvendte, print billederne ud og lav en planche med billederne. Lad børnene legeskrive, hvad de gør bagvendt. Du skriver deres tekst nedenunder med din voksenskrift. Legen styrker også børnenes literacy-kompetencer.

GÆTTELEG

Vis et af billederne fra bogen, fx på sidste side. Bed børnene om at se godt på det, for lige om lidt vil

du spørge dem om noget. Luk bogen. Stil nu spørgsmål til billedet, fx *"Hvilken farve har Vitellos mors kjole? Har hun smykker på? Hvad står der på gulvet?"* osv. Legen styrker også børnenes visuelle hukkommelse.

BAGLÆNS

Hvor mange kan børnene tælle til? Hvordan tæller Vitello? *"Nu skal vi prøve at tælle baglæns. Vi starter ved 5"*. Børnene tæller baglæns. Hvis det går fint, kan I prøve at starte ved 10 og tælle baglæns. I kan evt. kombinere tælleriet med at gå baglæns og samtidigt tælle i takt med jeres skridt. Aktiviteten styrker også børnenes arbejdshukkommelse. Hvis børnene magter det, kan I lege med talrækken således: tæl til 10 og klap på 2, 4, 6, 8, 10. I kan også lege med talrækken således: tæl til 10, men sig kun hvert andet tal og klap hvert andet tal: 1, klap, 3, klap, 5, klap, 7, klap, 9, klap.

ORDLEG 1

Ordleg med bl.a. bogens fokusord. Afhængig af din børnegruppe kan du have færre eller flere quiz-spørgsmål. Fokusordene står i parentes.

- Hvor mon Vitellos far er henne?
- Hvilke lege vil Vitello gerne lege med sine venner?
- Hvorfor bliver bilisten vred og bruger båthornet?

- Hvad råber bilisten til Vitello?
- Hvad er det modsatte af baglæns?
- Hvad er det modsatte af venstre?
- Nævn to synonymmer for mærkelig. (underlig, sær)
- Nævn tre betydninger af bakke?
- Hvad er det modsatte af træet?
- Hvad er et andet ord for udkørt? (udmattet)
- Hvad kan man sige om noget, der varer evigt? (evindeligt)
- Nævn to synonymmer for nervøs. (bekymret, bange)
- Nævn 2 betydninger af minde. (souvenir, huske)
- Tæl til 10 forlæns.
- Tæl til 10 baglæns.
- Hvor mange stavelser er det i dit navn?
- Hvad er det, man kan køre både op og ned ad? (bakke)
- Hvad er det, der har to hjul og en sadel?
- Sig så mange bogstaver, du kan.
- Hvilke bogstaver er der i dit navn?

ORDLEG 2

Nu er det tid til at fodre de kræsne robotter

Denne leg går ud på, at børnene skal fodre robotterne med fokusordene. Men robotterne er kræsne! De vil kun spise fokusord med en bestemt længde. Robot 1 vil kun spise ord med én stavelse. Robot 2 vil kun spise ord med to stavelser,

Robot 3 vil have ord med 3 stavelser, Robot 4 ord med fire stavelser, og Robot 5 er den meste kræsnede og vil kun spise ord med fem stavelser.

Du skal derfor bruge de fem robotter og ordkort med fokusordene. Det er en god ide, at du også har lavet et skema som dette, som børnene kan se. Gerne i så stor en størrelse, at børnene kan klappe på hvert øje med deres hånd, imens de siger hver stavelse i et ord.

1 klap

2 klap

3 klap

4 klap

5 klap

Hvis du er god til at tegne, kan du tegne hænder i stedet for øjne.

Først trækker et barn et ordkort. Du læser det højt, og barnet skal vurdere, om det er et langt eller

et kort ord. Så vælger barnet, hvor det vil starte med at klappe stavelser – i feltet med 1, 2, 3, 4 eller 5 øjne. Barnet klapper nu fokusordets stavelser på øjnene i det valgte felt. Måske passer det med stavelserne – eller måske skal barnet prøve igen med et andet felt. Når klap og øjne passer til hinanden, kan barnet se, hvilken robot der skal fodres med ordkortet. Hvis ordet fx har 4 stavelser/klap, skal barnet fodre Robot 4 med ordet. Sørg for, at alle børnene klapper i læseretningen.

Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd

Alle legene styrker børnenes lydige opmærksomhed på flere niveauer: stavelser, enkeltlyd og bogstavlyd.

LEG MED STAVELSER

Hvis børnene synes, det var sjovt at fodre robotterne med fokusordene, kan legen fortsættes med andre ord.

1

2

3

4

Osv.

Børnene kan fx klappe deres egne navne på øjnene i talrækken. Barnet skal bagefter skrive sit navn på en lap og hænge/lægge den hen til det tal, som svarer til antallet af stavelser. Tal om, at nogle navne er lange og andre korte.

GÆT ET DYR/EN TING

Her kan I bruge de billeder af ting, som børnene har klippet ud fra reklamebladet – eller I kan bruge andre billeder af fx dyr. Læg alle billederne, så børnene kan se dem, og sig sammen med børnene, hvad de forestiller. Legen går ud på, at børnene skal gætte, hvad for et billede du tænker på. Du skal nu sige noget af ordet, dvs. der skal mangle en stavelse enten i starten eller i slutningen af ordet. Fx *"Hvad*

tænker jeg på, når jeg siger "raf" (giraf)?" "Hvad tænker jeg på, når jeg siger "pegøje" (papegøje)?", *"Hvad tænker jeg på, når jeg siger "næse" (næsehorn)?" osv. Måske kan rollerne byttes rundt, så du skal gætte, hvad børnene tænker på. Gør legen tilpas svær/let for børnene, så de oplever succes.*

SPIL BRÆTSPIL

Først laver børnene en spilleplade, som skal bestå af en række med 10 eller flere felter. De skal også finde eller lave deres egen spillebrik. Læg nu et antal billeder fra et billedlotteri på bordet med billedsiden nedad – eller I kan bruge billederne fra reklamebladet e.l. Spillet går ud på, at man trækker et billede. Så skal man sige det ord, som billedet forestiller, samtidig med at man klapper til stavelserne – brug gerne samme skema som til fokusordene. Man må rykke det antal felter frem på sin spilleplade, som der er stavelser i ordet, fx ved *"papegøje"* må man rykke 4 felter frem. Det gælder om at nå først i mål på spillepladen. Det kan være en fordel, hvis børnene klapper på post-it-lapper: et klap på hver lap. Så kan de tælle de lapper, de har klappet på.

HULAHOP-I-LYD

Medbring en del hulahopringe, plastikbogstaverne: a, e, i, o, u, y, æ, ø, å og en stak billeder fra et billedlotteri. Ordene/billederne må kun

starte med bogstaverne: a, e, i, o, u, y, æ, ø, å. Læg hulahopringene på gulvet, så de danner en bane, børnene skal hoppe igennem. Læg et bogstav i hver ring. Legen går ud på, at børnene på skift trækker et billede, og så må de hoppe til den ring med det bogstav, som deres ord/billede starter med.

BOGSTAVLEG

Læg plastikbogstaver på bordet. Bed børnene finde bogstaverne i deres eget navn. Du kan guide dem i at få lagt bogstaverne i deres navn i den rigtige rækkefølge. Bagefter kan børnene efterligne bogstaverne og skrive deres navn på et stykke papir/navneskilt. Legen styrker også børnenes literacy-kompetencer.

Aktiviteter, der styrker opmærksomhed på lyd og rytme

Aktiviteterne styrker børnenes opmærksomhed på lydene og rytmen i ord og sætninger.

SNAKKE BAGVENDT/BAKKE SNAGVENDT

Lyt og snak som Kaj og Andrea, når de snakker bagvendt/bakker snagvendt.

KANONKONGEN KNOLD

Kanonkongen Knold

Der var gal som en trolld

Købte kugler og krudt for en krone.
Kom en mægtig portion
I sin store kanon
Og skød hoved og hat af sin kone.

I kan sige rimet sammen ved at hvi-ske, råbe, lave musestemme, mørk stemme osv. Derved kan børnene blive opmærksomme på forskellige måder at sige noget på, og at måden betyder noget. I kan også lave rytme til rimet, der kan understøtte den måde, børnene siger rimet på, fx ved at lave et stomp-nummer. Stomp betyder egentligt tramp. Man udfører stomp ved at lave rytmer på ting, der normalt ikke er spilleinstrumenter. Det kan være et bord, en spand, en kasse osv.

Aktiviteter med krop og bevægelse

Aktiviteterne knytter sprog og bevægelse sammen og understøtter dermed børnenes kropslige forståelse af ordene.

HVAD ER ANDERLEDES?

Et barn går uden for døren og ændrer noget på sig selv, fx tager trøjen omvendt på eller en strømpe af. Når han kommer ind igen, skal de andre se nøje på ham og sige, hvad han har gjort. Børnene skiftes til at ændre noget på sig selv. Husk at sætte ord på, hvad der er anderledes, fx "Oscar har taget sine bukser omvendt på."

SIMON SIGER

Leg Simon siger. Børnene skal gøre det, du siger, men kun, hvis du siger *"Simon siger"* først. Fx *"Simon siger vink med højre hånd"*. Her skal børnene vinke med højre hånd. Men hvis du siger *"Vink med højre hånd"* uden *"Simon siger"*, så skal børnene ikke adlyde dig. Børnene kan skiftes til at være den, der giver ordrene. Det kan være godt at få ord ind som *"højre"* og *"venstre"*, *"forlæns"* og *"baglæns"* og måske også *"sidelæns"*.

Aktiviteter med digitale medier

SE VERDEN BAGLÆNS

Download appen Reverser Cam til iPad. Den bruges til at filme en bevægelse og vise den baglæns. Nu skal børnene lave forskellige bevægelser, fx løbe, kaste en bold, drikke vand af et glas, rutsje osv., mens de bliver filmet. Bagefter bruger de appen til at se filmen baglæns. Børnene kan eksperimentere med at filme forskellige bevægelser, og det kan også være sjovt at filme ting, der falder fra hinanden og se det baglæns bagefter, fx et tårn af klodser, som slås ned. I kan også tale om at spole tiden tilbage, og børnene kan lege med forskellige måder at opleve verden på. Gennem denne aktivitet kan børnene erfare, at de kan manipulere med verden, og at man ikke kan tro på alt, hvad man ser.

LAV REKLAMER

Lav en reklame for noget i børnehaven, fx legetøj eller en begivenhed. Brug iPad'en til at tage billeder med, som printes ud. Lad børnene legeskrive reklametekster og skriv teksten med din voksenskrift nedenunder.

DIGT VIDERE PÅ VITELLO-HISTORIEN

Børnene kan lave en lille bog og indtale teksten i appen Book Creator.

EN DAG I BØRNEHAVEN

Lav en lille historie om en dag i børnehaven. Her kan bruges appen Skriv og Læs. Tag billeder og lad børnene legeskrive til i appen. Du kan også skrive med din voksenskrift i appen. Via appen kan børnenes historier sendes hjem til forældrene.

Der findes flere apps, hvor børnene kan lege med bogstaver. Det er en god ide at anvende apps, hvor børnene hører bogstavernes lyd og også skriver bogstaverne med deres finger på iPad'en.

Aktiviteter, der styrker sociale og personlige kompetencer

LEG MED RITUALER

Lav en leg, hvor ritualer omkring sengetid og morgenmad indgår.

Brug ordene: pyjamas, reklamer, juice, cornflakes, som sædvanlig m.fl.

BILLEDER AF RITUALER

Bed forældrene om at tage billeder af deres barns daglige ritualer og give dem til dig. Hæng billederne op i den rigtige tidsmæssige rækkefølge sammen med børnene og bed hvert barn fortælle om sine egne ritualer.

Kreative aktiviteter og udtryksformer

Kreative aktiviteter, såsom at tegne, male, spille spil, lege, spille teater samt tage på ture ud af huset og til biblioteket, kan bruges til at understøtte børnenes forståelse og tilegnelse af fokusordene og andre literacy-kompetencer.

KØRELAND

Lav et køreland i børnehaven. Lav vejskilte, bynavnskilte, færdsels-tavler osv. Børnene kan lege, at de kører rundt i biler, på cykel osv. Der kan også være en politibetjent. Benyt lejligheden til at tale lidt om færdselsregler.

VENDESPIL

Lav jeres eget vendespil med bogstaver. Brug nogle af bogstaverne i børnenes navne, for de er de mest interessante for børnene.

Samarbejde med forældrene

Forældrene er børnenes primære sproggivere, og hvis *Vitello er bagvendt* ikke kun læses i dagtilbuddet, men også derhjemme, styrker det barnets sprogudvikling yderligere. Forældrene er derfor vigtige samarbejdspartnere i Sproggaven, ligesom de er det i dagtilbuddets øvrige sprogarbejde.

Det er dagtilbuddets opgave at opfordre forældrene til at læse sammen med deres børn. Det er også i dagtilbuddet, at forældrene kan orientere sig om, hvor vigtig

dialogisk læsning er for barnets sprogudvikling.

Derfor gælder det om at give forældrene let og synlig adgang til viden og inspiration. Det kan for eksempel gøres ved at:

- præsentere *Vitello er bagvendt* og vise oplæsningsmetoden til forældrene på et forældremøde
- placere bogen på et sted, hvor forældrene opholder sig, når de skal hente deres barn
- informere om bogen og metoden på en digital platform.

Sproggaven har udviklet flere materialer til forældrene. Blandt andet en Guide til Sproggavens dialogiske læsning og en folder med læsevejledning og fokusord til hver bog i Sproggaven. Det fulde materiale kan ses sidst i bogfolderen.

Bogkuffert

Hvis forældrene også læser bogen derhjemme med deres børn og taler om de samme fokusord, forstærker det børnenes muligheder for at tilegne sig ordene. Herved udvikler børnene deres sproglige kompetencer i højere grad end ellers.

Flersprogede forældre kan tale på deres modersmål med deres barn om billederne i bogen og om fokusordene. Når barnet først kender et fokusord på sit eget modersmål, kan barnet bedre tilegne sig det pågældende fokusord på dansk.

Det er derfor en god idé, at dagtilbuddet laver udlån af bøgerne – for eksempel i form af bogkufferter.

Bogkufferten kan rumme en eller flere af disse ting:

- Guide til udvidet dialogisk læsning
- Et eksemplar af *Vitello er bagvendt*
- Folder med læsevejledning og fokusord til *Vitello er bagvendt*

- Billeder, forslag til lege og eventuelle genstande, der understøtter børnenes tilegnelse af fokusordene.

Lad forældrene følge med i arbejdet

For at forældrene kan følge med i jeres arbejde med bogen, kan I for eksempel lave en inspirerende udstilling om bogen, hvor forældrene kan få indblik i de aktiviteter, I laver. Lav udstillingen i øjenhøjde, så børnene kan fortælle om den til deres forældre.

Det kan også være en god idé at lægge billeder og små filmklip af arbejdet med bogen på en digital platform, så forældrene kan følge med i jeres arbejde og lave nogle af de samme aktiviteter derhjemme. Vær opmærksom på, om alle børn må filmes. I kan også invitere forældrene med i dagtilbuddet, så de kan overvære, hvordan I arbejder med bogen.

Det er en god idé at synliggøre fokusordene for forældrene – både på jeres digitale platform og i dagtilbuddet, hvor I kan hænge en plakat op med dem på et sted, hvor både børn og forældre kan se dem, for eksempel i garderoben. Ledsag så vidt muligt hvert fokusord med et illustrerende billede. I kan opfordre forældrene til at

bruge fokusordene sammen med deres børn.

Fokusordene bør stå på både dansk og på børnenes modersmål, så derfor kan I bede forældre med et andet modersmål end dansk om at skrive ordene på deres modersmål. Ved at anerkende og inddrage forældrenes modersmål som en ressource i sprogarbejdet kan børnene blive opmærksomme på forskellige sprog og skriftsystemer. En opmærksomhed, der i høj grad kommer børnene til gode, når de skal i gang med at lære at læse i skolen.

Sproggavens materialer

Sproggaven består ikke kun af denne bogfolder.

Fredensborg Kommune har, i samarbejde med pædagoger, ledere og med konsulentbistand fra Nationalt Videncenter for Læsning, udviklet et omfattende materiale, som kan anvendes i arbejdet med Sproggaven.

- Sproggavens skema over børns sproglige udvikling.
- Sproggavens skema over børns motoriske udvikling.
- Tre film, der skildrer den udvidede dialogiske læsnings 3 faser: Læs og lyt, Læs og snak, Læs og leg.
- En film om sprog og literacy i hverdagens rutiner
- Sproggavens Håndbog i udvidet dialogisk læsning
- 13 bogfoldere med læsevejledning og fokusord til hver bog i Sproggaven
- Sproggavens materiale til forældre

Alle materialer kan hentes ved at scanne QR koden eller hentes på Fredensborg Kommunes hjemmeside: www.fredensborg.dk/borger/boern-og-unge/vi-har-fokus-paa/sproggaven